KONFUCIUS

Život, myšlení a moudrost
pro dnešní svět

RADIM KAUFMANN

RADIM KAUFMANN

KONFUCIUS

Život, myšlení a moudrost pro dnešní svět

孔 子

ČESKÉ VYDÁNÍ · 2026

O TÉTO KNIZE

KONFUCIUS
Život, myšlení a moudrost pro dnešní svět
Radim Kaufmann

© 2026 Radim Kaufmann. Vydal Kaufmann Publishing. České elektronické vydání, 2026.

Kniha obsahuje úvod, 65 kapitol, závěr a přílohy A–L. Propojuje život Konfucia, dějiny jeho odkazu a kritické zamyšlení nad možnostmi jeho myšlení v současnosti. Poznámky a pramenné komentáře následují za jednotlivými kapitolami; původ obrazů a podmínky jejich užití jsou uvedeny v příloze I. Česká znění klasických výroků jsou vlastními překlady pro tuto knihu.

Obálka je novodobou ilustrační představou, nikoli rekonstrukcí Konfuciovy skutečné podoby.

Historická nejistota je součástí výkladu. Formulace „podle pozdější tradice“ nebo „Sima Qian uvádí“ označují typ dochovaného svědectví. Nelze je bez dalšího nahradit tvrzením o ústní tradici. Pozdější portrét není dokladem skutečné Konfuciovy podoby a dnešní památka není rekonstrukcí jejího stavu v šestém století před naším letopočtem.

KONFUCIUS

Obsah

Úvod	Proč se ke Konfuciovi vracíme po dva a půl tisíci letech	8
1	Čína před Konfuciem	13
2	Stát Lu a svět období Jar a podzimů	23
3	Narození, rodina a nejistoty životopisu	33
4	Kong Qiu, zvaný Zhongni	43
5	Cesta ke vzdělání	52
6	Konfucius jako učitel	62
7	Žáci a vznik první velké školy	73
8	Ve službách státu Lu	85
9	Odchod, putování a hledání spravedlivého vládce	97
10	Návrat do vlasti	106
11	Poslední roky a smrt učitele	117
12	Co o jeho životě skutečně víme	128
13	Ren — lidskost a opravdový vztah k druhým	138
14	Li — obřad, pravidla a kultivované jednání	147
15	Yi — správnost a morální rozhodování	156
16	De — síla charakteru a morální příklad	164
17	Xiao — rodina, úcta a mezigenerační odpovědnost	172

18	Junzi — člověk ušlechtilého charakteru	179
19	Učení, opakování a celoživotní vzdělávání	187
20	Sebekázeň bez slepé poslušnosti	195
21	Přátelství, důvěra a věrnost	203
22	Pravdivost a odpovědnost za slova	211
23	Náprava jmen a přesnost veřejného jazyka	219
24	Spravedlivé vládnutí	227
25	Proč dobrá vláda začíná osobním příkladem	235
26	Konfucius, zákony a tresty	243
27	Nebesa, osud, duchové a hranice poznání	251
28	Hudba, poezie a formování člověka	259
29	Hovory Konfuciovy — Lunyu	267
30	Jak byly Konfuciovy výroky zaznamenávány	275
31	Velké učení — Daxue	283
32	Učení středu — Zhongyong	291
33	Mencius a pokračování Konfuciova odkazu	301
34	Kniha obřadů — Liji	310
35	Kniha písní — Shijing	315
36	Kniha dokumentů — Shujing	320
37	Kniha proměn — Yijing	326
38	Letopisy Jar a podzimů — Chunqiu	331
39	Čtyři knihy a Pět klasiků	336

40	Co Konfucius pravděpodobně učil a co přidala tradice	341
41	První generace následovníků	346
42	Mencius a lidská přirozenost	351
43	Xunzi a potřeba kultivace	356
44	Konfucianismus a císařský stát	361
45	Konfuciánské vzdělávání a úřednické zkoušky	366
46	Neokonfucianismus	371
47	Konfucius v Koreji, Japonsku a Vietnamu	376
48	Kritika Konfucia v moderní Číně	381
49	Konfucius během dvacátého století	386
50	Konfucius v současné Číně a ve světě	391
51	Jak se skutečně učit	396
52	Jak přijmout vlastní chybu	401
53	Jak si vybírat přátele	406
54	Jak mluvit pravdivě a přesně	411
55	Jak naslouchat druhým	416
56	Jak vést lidi bez ponižování	421
57	Jak získat autoritu bez strachu	426
58	Jak zacházet s rodinnými povinnostmi	431
59	Jak spojit tradici se změnou	436
60	Jak zachovat slušnost v době konfliktu	441
61	Jak rozpoznat ušlechtilého člověka	447

62	Jak pracovat na vlastním charakteru	452
63	Co může Konfucius říci digitální společnosti	457
64	Které Konfuciovy rady dnes přijmout kriticky	462
65	Konfucius jako učitel, nikoli jako majitel hotových odpovědí	467
	Závěr — Rozhovor, který pokračuje	471
	Příloha A — Chronologie života a pozdější tradice	472
	Příloha B — Orientační mapa světa Jar a podzimů	474
	Příloha C — Konfuciovi žáci a další hlasy	476
	Příloha D — Čtyři knihy a Pět klasiků	477
	Příloha E — Slovník čínských pojmů	478
	Příloha F — Přehled citátů a jejich pramenů	481
	Příloha G — Výroky mylně připisované a atribuce vyžadující opravu	485
	Příloha H — Překladová tabulka cs-CZ / en-US / zh-Hans	486
	Příloha I — Obrazový a licenční registr	489
	Příloha J — Výběrová anotovaná bibliografie	501
	Příloha K — Výběrový jmenný rejstřík	507
	Příloha L — Výběrový věcný rejstřík	512

ÚVOD

Proč se ke Konfuciovi vracíme po dva a půl tisíci letech

Úvodní slovo

Tato kniha si nečiní nárok být odborným textem ani sinologickou studií. Napsal jsem ji pro běžného čtenáře, kterému chci přiblížit Konfucia jako člověka a srozumitelně vysvětlit jeho myšlenky. Zajímá mě, jak přemýšlel o učení, vztazích a odpovědnosti a čím může oslovit dnešní veřejnost. Mým cílem je nabídnout přístupnou cestu k jeho světu a podnítit vlastní přemýšlení. Přitom chci poctivě rozlišovat, co víme z pramenů, co vypráví pozdější tradice a co je mým současným výkladem.

Ke starému učiteli se někdy dostaneme nejprve přes větu, kterou nikdy neřekl. Putuje od člověka k člověku, bývá vytištěna na obrázku horské stezky nebo připojena k radě, jak uspět v zaměstnání, a pod ní stojí jméno Konfucius. Jméno dodává slovům stáří, vzdálenost a zdání prověřené moudrosti. Často však chybí to nejpodstatnější: kniha, místo v textu, původní znění a situace, v níž měl výrok zaznít. Naše cesta proto začne opačně. Nebudeme nejprve hledat radu, která nám vyhovuje, a potom pro ni shánět starověkou autoritu. Pokusíme se poznat člověka a svět, z něhož k nám jeho hlas přichází, a teprve pak se zeptáme, co s ním můžeme udělat ve vlastním životě.

Konfucius žil podle tradičního datování v letech 551–479 před naším letopočtem. Už slovo „tradiční“ je zde důležité: přesnost letopočtu nesmíme zaměňovat s přesností našeho poznání jeho života. Setkáváme se s ním v textech, jejichž podoby vznikaly a proměňovaly se prostřednictvím dalších generací. Jejich autoři a pořadatelé uchovávali paměť učitele, ale zároveň řešili vlastní otázky. Historický člověk, postava v rozhovoru a pozdější kulturní symbol se proto překrývají, aniž by byli úplně totožní.[1]

Tato vzdálenost nemusí být překážkou čtení. Může nás naučit pozornosti, kterou bychom potřebovali i u mnohem mladších knih. Když v Hovorech Konfuciových, čínsky 論語 — Lúnyǔ, čteme úvodní „Mistr pravil“, získáváme zprávu o tom, co tradice připisuje Mistrovi. Nezískáváme stenografický zápis ověřený jeho podpisem. Hovory navíc zachovávají hlasy jiných lidí. Výrok učedníka není méně zajímavý jen proto, že nepochází od Konfucia; stává se však něčím jiným, jestliže jej vydáme za Konfuciova vlastní slova. V této knize proto budeme jméno mluvčího sledovat stejně pečlivě jako samotnou myšlenku.[2]

Proč takovou námahu podstupovat? Protože některé otázky, které se v těchto rozhovorech vracejí, nás zasahují i bez příslibu snadného řešení. Může člověk vést druhé, jestliže nedokáže usměrnit vlastní jednání? Co zbude z úcty, když je projevována pouze ze strachu? Jak poznáme, že jsme se něčemu naučili, a ne pouze převzali slova, která umíme opakovat? A co máme dělat s tradicí, která nám poskytuje jazyk, paměť a oporu, ale současně nese nerovnosti světa, v němž vznikla? Jsou to také naše otázky. Konfuciova odpověď ovšem nemusí být v každém případě naší odpovědí.

RADA Č. 01 — UČENÍ POTŘEBUJE PŘEMÝŠLENÍ

子曰：「學而不思則罔，思而不學則殆。」

PINYIN Zǐ yuē: „Xué ér bù sī zé wǎng, sī ér bù xué zé dài.“

ČESKÝ PŘEKLAD Mistr pravil: „Učit se bez přemýšlení znamená tápat; přemýšlet bez učení znamená vystavovat se nebezpečí.“

PRAMEN Lunyu 2.15, 為政 — Wéi zhèng.

V Hovorech je to krátký, samostatně podaný výrok; okolní text nám nedovoluje určit konkrétní den, místo ani posluchače. Jeho stavba však ukazuje něco zásadního: učení a myšlení nejsou soupeři. 學 — xué označuje učení, které může zahrnovat osvojování vědomostí i kultivaci jednání; 思 — sī je promýšlení a zvažování. Jedno bez druhého se může minout účinkem. Pro 罔 — wǎng volíme české „tápat“, pro 殆 — dài „vystavovat se nebezpečí“. Nejde o jediné možné převody; druhý výraz se vykládá také ve vztahu k nejistotě či vyčerpávajícímu neplodnému uvažování. Překlad proto nelze zbavit rozhodnutí o významu pouhým odkazem na slovník.[3]

Pro dnešního čtenáře z toho můžeme odvodit pravidlo, které samotný starověký text samozřejmě neformuluje jazykem digitální doby. Vyhledat odpověď nestačí, pokud jí nerozumíme; promýšlet problém nestačí, pokud odmítáme poznat, co už o něm někdo zjistil. Totéž platí pro odpověď vytvořenou umělou inteligencí: její plynulost nenahrazuje kontrolu pramene a vlastní úsudek. Tento příklad je naše současná aplikace, nikoli skrytá předpověď počítačů v čínské větě. Hranice výroku je stejně důležitá jako jeho užitek. Neříká nám, kterou informaci máme přijmout, neposkytuje univerzální postup pro dokazování a nedělá z každé zděděné autority spolehlivého učitele.

Podobně budeme zacházet i s dalšími radami. Nejprve se pokusíme porozumět slovům v jejich prostředí, potom pojmenujeme etickou otázku, kterou otevírají, a teprve nakonec vyzkoušíme jejich dnešní použití. Při tomto přesunu nesmíme nenápadně vymazat rozdíly mezi světy. Konfuciova rodina není moderní domácnost

založená na rovnosti partnerů a stát jeho doby není parlamentní demokracie. Výklad úcty k rodičům proto nemůže automaticky ospravedlňovat jakýkoli rodičovský požadavek. Výklad služby vládci nesmí proměnit odpovědnost v zákaz nesouhlasu. V historické knize potřebujeme pochopit i to, co se rozhodneme nepřevzít.

Na cestě nás budou provázet čínské pojmy, které se nevejdou do jediného českého slova. 仁 — rén budeme pracovně označovat jako lidskost: orientaci k druhým, jež se má projevit v jednání, nikoli pouze v dobrém mínění o sobě. 禮 — lǐ zahrnuje obřady a pravidla náležitého chování; jeho rozsah přesahuje dnešní představu společenské etikety. 君子 — jūnzǐ bude člověk ušlechtilého charakteru, avšak budeme sledovat i společenský původ tohoto označení a napětí mezi zděděným postavením a získávanou mravní kvalitou. Tyto pracovní překlady mají pomoci při orientaci. Nemají zakrýt proměnlivost významů v jednotlivých rozhovorech.[4]

Kniha nejprve vstoupí do prostředí, v němž se Konfucius narodil, a projde jeho život s přiznanými mezerami a nejistotami. Potom rozvine hlavní otázky jeho myšlení a představí texty, které jej uchovaly nebo později zasadily do širšího systému. Následovat bude cesta jeho odkazu dějinami a nakonec soubor současných situací, v nichž lze s jeho myšlenkami vést poctivý rozhovor. Opakování některých výroků bude mít smysl pouze tam, kde přinese nový rozměr: životopisný, textový nebo praktický. Nebudeme stejnou radu vydávat několikrát za nový objev.

Čínské znění v oddělených boxech umožní, aby překlad zůstal kontrolovatelný. Pinyin pomůže při čtení znaků, není však rekonstrukcí výslovnosti šestého století před naším letopočtem. Používá současný přepis standardní mandarínštiny. Poznámky na konci kapitol pak rozliší pramen, jeho novodobé zpřístupnění a odborný výklad. Kde poznání končí, bude mezera přiznána; není třeba ji vyplnit vymyšlenou rozmluvou nebo psychologickým portrétem, který nemáme jak ověřit.

Konfucius si v této knize nemusí poradit s každým naším problémem, aby stálo za to mu naslouchat. Stačí, když nás někdy přiměje přesněji formulovat vlastní otázku, odhalit pohodlnou výmluvu nebo rozpoznat rozdíl mezi tím, co obdivujeme, a tím, podle čeho skutečně jednáme. K takovému setkání se ovšem nedostaneme přes jméno připsané pod líbivou větu. Musíme začít cestou do světa, v němž slova jako učitel, rodina, obřad a vláda měla konkrétní váhu. Do světa, který byl starý už v okamžiku, kdy do něj vstoupil Kong Qiu.

Jak číst tuto knihu

Ke čtení nepotřebujete znát čínštinu ani dějiny filozofie. Chcete-li nejprve poznat Konfucia jako člověka, začněte kapitolami 1–12. Kapitoly 13–28 vás provedou základními pojmy jeho myšlení; další části ukazují, jak se texty předávaly a jak se jejich výklad měnil. K dnešním otázkám se obracejí kapitoly 51–65. Lze do nich nahlédnout i samostatně a k historickému pozadí se vrátit podle odkazů.

Při prvním čtení se můžete soustředit na vyprávění a české překlady. Čínské znaky a pinyin jsou tu pro zájemce o původní znění. Poznámky, slovník a přehled citátů slouží k dohledávání; není nutné je číst souvisle. Nadpisy rad jsou mými čtenářskými shrnutími, nikoli dalšími Konfuciovými citáty nebo příkazy, které má každý bez výhrad následovat.

U citací se držte především uvedeného pramene a počátečních slov. Tam, kde porovnávaná vydání číslují tutéž pasáž jinak, uvádím rozdíl. Dvojí číslo neoznačuje dva různé výroky. Pinyin zaznamenává současné mandarínské čtení; u některých klasických výrazů zachovává tradiční čtení vysvětlené v poznámce. Doložené alternativy nejsou samy o sobě chybami.

PRAMENY A KOMENTÁŘE

Poznámky k Úvodu

1. Mark Csikszentmihalyi, „Confucius“, Stanford Encyclopedia of Philosophy, poprvé 31. 3. 2020, revize 2. 5. 2024, zejména oddíly 1–2. https://plato.stanford.edu/archives/sum2024/entries/confucius/ (ověřeno 15. 10. 2026). Tradiční data nejsou důkazem historické přesnosti každé životopisné epizody. zpět

2. Primární pramen: Lunyu 1.2, 1.4, 1.7, 1.9, 1.12–13: výslovná označení Youzi, Zengzi a Zixia. Čínské znění: Project Gutenberg, 論語, eBook 23839, přepis Wen Yen, aktualizace 27. 1. 2014; porovnáno s publikovaným čínským textem 馬來西亞孔學研究會. Katalogové uvedení „Author: Confucius“ se zde nepřebírá jako závěr o autorství celého díla. zpět

3. Primární pramen: Lunyu 2.15. Čínské znění ověřeno v digitálních přepisech uvedených v předchozí poznámce a ve výpisu Chinese Text Project, https://ctext.org/text.pl?if=en&node=1132&show=parallel. Vlastní český překlad. K dějinám výkladu srov. Zhuzi yulei, oddíl 學而不思章, https://ctext.org/text.pl?if=gb&node=589188; jde o pozdější komentář, nikoli doklad původního rozhovoru. Výklad moderní aplikace je autorský. zpět

4. K významům pojmů srov. užití v Lunyu, zejména 1.2–3, 2.12–14, 3.3–4 a 4.1–6. Překladový slovník této knihy zachovává čínské znaky a dovoluje kontextové odchylky s vysvětlením. „Lidskost“ není tvrzení, že všechny výskyty rén lze přeložit stejně. zpět

ČÁST I · ČLOVĚK JMÉNEM KONG QIU

1

Čína před Konfuciem

Detail bronzové nádoby z období Západní Zhou. Muzejní fotografie ukazuje dochovaný předmět, nikoli rekonstrukci jeho používání.
Gary Todd · CC0 · příloha I

KAPITOLA 1

Čína před Konfuciem

Bronzová nádoba v muzejní vitríně může být na první pohled vzdálená všemu, co si spojujeme s filozofií. Má hmotnost, okraj, dutinu a ornament; někdo ji musel navrhnout, odlít, dopravit a používat. Přesto právě takový předmět otevírá cestu do světa, z něhož vyrostlo Konfuciovo myšlení. V Číně doby Shang a Zhou patřily bronzové nádoby k obřadnímu životu elit. Nesloužily pouze jako drahé vybavení. Jejich užívání spojovalo vztah k předkům s viditelným postavením živých lidí. To, co bychom dnes rozdělili mezi náboženství, rodinnou paměť, umění a politiku, se zde mohlo setkat v jediném obřadu.[1]

Konfucius tento svět nevytvořil. Narodil se do jeho dědictví a pokoušel se odpovědět na otázku, co z něj má zůstat závazné v době, kdy samotné zděděné postavení nedokázalo zajistit dobré jednání. Abychom později rozuměli jeho zájmu o způsob, jakým člověk vstupuje do chrámu, oslovuje vládce nebo oplakává rodiče, potřebujeme nejprve pochopit, že pro jeho prostředí takové věci nebyly pouhým doprovodem skutečného života. Byly jedním z míst, na nichž se společnost ustavovala, ukazovala a také zpochybňovala. Proto začínáme dříve než jeho životopisem.

Země, která ještě nebyla císařstvím

Označení „starověká Čína“ nám pomáhá v orientaci, ale snadno vyvolá představu jednotného státu s hranicemi připomínajícími dnešní mapu. Pro dobu před Konfuciem je takový obraz zavádějící. Musíme si představovat proměnlivé politické a kulturní prostředí, nikoli zmenšenou verzi současné země. Také jednotné císařství, jehož počátek se obvykle spojuje s rokem 221 před naším letopočtem a s dynastií Qin, patří k mnohem pozdější kapitole dějin. Konfuciova doba byla součástí éry Zhou, v níž se vztah mezi královským středem a regionálními mocemi postupně měnil.[2]

Z mapy navíc nevyčteme, jak se lidé v konkrétní situaci sami chápali. Rodová příslušnost, místo původu, služba určitému vládci a účast na sdílené kultuře mohly vytvářet různé okruhy sounáležitosti. Moderní čtenář se přirozeně ptá, ke kterému státu člověk patřil. Pro výklad starších společností je však užitečné připojit i jiné otázky: ke kterému rodu se hlásil, čí předky připomínal a jaké jednání od něj okolí očekávalo. Nejde o to dnešní pojmy zakázat. Je třeba zabránit tomu, aby za nás předem rozhodly, co v minulosti uvidíme.

Podobně opatrně budeme číst pozdější představu souvislé řady dávných panovníků a dynastií. Tradice nabízela uspořádanou minulost, z níž bylo možné odvozovat pravidla pro přítomnost. Historik však musí vedle těchto vyprávění položit nálezy, nápisy a otázku, kdy konkrétní text získal svou podobu. Dávná minulost nebyla pro pozdější myslitele pouze zásobárnou údajů. Byla také jazykem, jímž obhajovali dobré a špatné vládnutí. Když se o ni přeli, vedli současně spor o svět, v němž žili.

Shang: minulost zaznamenaná v otázkách

Dynastie Shang, běžně kladená přibližně do období 1600–1046 před naším letopočtem, je doložena archeologicky i vlastními písemnými památkami. Významným centrem její pozdní fáze byla oblast dnešního Anyangu. Zdejší věštebné nápisy nám připomínají, že nejstarší dochované podoby čínského písemnictví nevznikaly jako filozofické knihy určené anonymnímu čtenáři. Zápis byl spojen s konkrétními činnostmi a institucemi. Máme před sebou jiné zacházení s minulostí než v pozdější souvislé kronice.[3]

Věštebná kost z období Shang v muzejní expozici. Písmo na takových předmětech patří k hmotným pramenům rané čínské historie. Gary Todd · CC0 · licence v příloze I

Tento rozdíl je důležitý i pro způsob, jakým budeme číst Konfucia. Zachovaný text nikdy není průhledným oknem, které ukazuje celou společnost rovnoměrně. Obřadní předmět nebo dvorský záznam nám může mnoho říci o představách a potřebách lidí, kteří měli prostředky jej vytvořit. O lidech, jejichž práce tyto prostředky umožnila, může vypovídat mnohem méně. Mlčení pramene není důkazem, že tito lidé neměli zkušenosti, názory či vlastní důstojnost. Je připomínkou, že do našeho obrazu vstupuje minulost nerovnoměrně.

Proto se ani při obdivu k bronzovému umění nesmíme spokojit s představou harmonické společnosti, kterou vyrábí krása dochovaných předmětů. Dokonalost nádoby a spravedlnost vztahů nejsou totožné věci. Archeologie dovoluje zkoumat sociální rozdíly a proměny, které mohou literární vzpomínku doplnit i zpochybnit. Právě na takovém vztahu mezi psanou tradicí a hmotnými doklady je založen také výzkum společnosti v době, do níž Konfucius patřil.[4]

Zhou a otázka oprávněné moci

Převzetí vlády lidmi Zhou nebylo pouze výměnou jména na vrcholu společenského uspořádání. Vyžadovalo také vysvětlení, proč smí být dosavadní moc nahrazena. V tradici Zhou se pro tuto otázku stala zásadní představa nebeského pověření, 天命 — tiānmìng. Pojem 天 — tiān, Nebesa, zde nelze bez dalšího převést na evropskou představu osobního Boha. Pro politický výklad je podstatné, že vláda mohla být představována jako podmíněná autoritou, kterou si panovník sám nevytvořil a neměl ji samozřejmě zaručenou navždy.[5]

Bronzová nádoba zun z období Západní Zhou. Nádoba dokládá materiální svět obřadů; sama není důkazem spravedlnosti tehdejší společnosti. Gary Todd · CC0 · licence v příloze I

V této myšlence se otevřel prostor pro otázku, která nás bude provázet celou knihou: stačí k oprávněnosti vlády skutečnost, že někdo vládne? Je lákavé číst v ní hotovou teorii občanských práv, ale tím bychom minulost posunuli o mnoho staletí. Nejde o volební mandát udělený rovnoprávnými občany. Jde o jiný způsob spojení moci s řádem, který ji má přesahovat. Přesto je rozlišení mezi držením postavení a jeho oprávněným výkonem důležité. Umožňuje vůbec položit otázku, zda člověk plní to, co jeho titul slibuje.

Také zde je třeba číst dvojím pohledem. Představa nebeského pověření může omezovat samozřejmost moci; současně ji mohou vítězové použít k vysvětlení, proč právě jejich vítězství bylo správné. Historik nemůže přijmout úspěch na bojišti jako nezávislý důkaz mravní převahy. V knize proto budeme oddělovat událost, její ospravedlnění a pozdější výklad. Když tradice připisuje pádu dynastie mravní příčinu, dozvídáme se něco důležitého o jejím pojetí vlády. Ještě tím však nemáme úplné vysvětlení, proč k pádu došlo.

Paměť odlitá do bronzu

Západní Zhou nám zanechala rozsáhlý soubor bronzových nápisů. Neobsahují pouze obřadní formule: zaznamenávají také královské příkazy, službu, vojenské zásluhy, rodové vztahy či různé majetkové a právní záležitosti. Z předmětů používaných v prostředí předků tak vystupují konkrétní vztahy mezi živými. Nápisy dovolují zkoumat správu a společenské uspořádání pomocí dokladů, které nejsou prostě pozdním převyprávěním dávných dějin.[6]

唯九月，王在宗周，命盂。王若曰：「盂！丕顯文王，受天有大命，在武王嗣文作邦，闢厥慝，敷佑四方，畯正厥民。在于御事，叡，酒無敢酖，有柴烝祀無敢擾，故天翼臨子，法保先王，敷有四方。我聞殷墜命，唯殷邊侯、甸，與殷正百辟，率肆于酒，故喪師。已！汝昧辰有大服，余唯即朕小學。汝勿逸余乃辟一人。今我唯即型稟于文王正德，若文王命二三正。今余唯命汝盂，紹榮，敬擁德經，敏朝夕入諫，享奔走，畏天威。」王曰：「耐！命汝盂型乃嗣祖南公。」王曰：「盂！迺紹夾，尸司戎，敏諫罰訟，夙夕紹我一人烝四方，與我其通省先王受民受疆土，賜汝鬯一卣，冕、衣、韍、舄、車馬，賜乃祖南公旂，用戰。賜汝邦司四伯，人鬲自馭至于庶人六百又五十又九夫；賜夷司王臣十又三伯，人鬲千又五十夫，徵畢遷自厥土。」王曰：「盂！若敬乃正，勿廢朕命！」盂用對王休，用作祖南公寶鼎，唯王廿又三祀。

Nápis nádoby Da Yu ding a jeho přepis. Reprodukce názorně odděluje historický tvar znaků od jejich pozdějšího čtení. volné dílo · licence v příloze I

Představme si význam takového záznamu bez domýšlení události, kterou neznáme. Jestliže je na trvanlivém předmětu připomenuta služba a odměna, propojí se čin člověka s pamětí jeho rodu. Postavení se neukazuje pouze okamžitým příkazem; je uchováváno a znovu připomínáno. Dnes známe něco z této potřeby z diplomů, pamětních desek a rodinných dokumentů. Přirovnání nám může pomoci pochopit trvání paměti, nesmí však zastřít rozdíl mezi dnešním oceněním a předmětem zapojeným do kultu předků.

Obřadní kultura vyžadovala znalost toho, co je vhodné, komu co náleží a jak se vztahy vyjadřují. Později pro nás bude důležitý pojem 禮 — lǐ, obřad a náležité jednání. Už nyní je ale zřejmé, proč by jeho překlad pouhým slovem „zdvořilost“ nestačil. V Hovorech se otázka správného jednání může týkat vztahu mezi lidmi i toho, zda obřadní forma odpovídá jejich postavení. Nejde jen o příjemný způsob komunikace. Jde také o to, co určité chování ve společném světě znamená.[7]

Co znamenalo následovat Zhou

Konfuciův vztah k minulosti se v jednom z výroků Hovorů vyjadřuje tak stručně, že jej snadno podceníme. Mistr zde porovnává Zhou s oběma předchozími dynastiemi. Nevypráví jejich dějiny a nevypočítává jednotlivé instituce. Oznamuje příslušnost ke kulturnímu vzoru, který pokládá za hodný následování.

RADA Č. 02 — POZNEJ, K ČEMU SE HLÁSÍŠ

子曰：「周監於二代，郁郁乎文哉！吾從周。」

PINYIN Zǐ yuē: „Zhōu jiàn yú èr dài, yù yù hū wén zāi! Wú cóng Zhōu.“

ČESKÝ PŘEKLAD Mistr pravil: „Zhou se poučila z obou předchozích dynastií. Jak bohatá je její kultura! Já následuji Zhou.“

PRAMEN Lunyu 3.14, 八佾 — Bā yì.

„Obě předchozí dynastie“ zde v tradičním výkladu znamenají Xia a Shang. Výrok dokládá podobu kulturní paměti, nikoli sám o sobě archeologické potvrzení každé části této paměti. Znak 監 se v této větě čte jiàn a vyjadřuje přihlížení k předchozím vzorům; čtení běžného jiān by zde nevystihovalo zvolený výklad. 文 — wén překládáme jako kulturu, ale máme na mysli kultivované formy a uspořádání života, nikoli jen literaturu nebo výtvarné umění. Překlad „poučila se“ zdůrazňuje vztah k předchůdcům; doslovnější „pohlížela na“ by jej ponechal otevřenější.[8]

Výrok není univerzálním příkazem, že starší věci jsou vždy lepší. Obsahuje hodnocení určité tradice a rozhodnutí se k ní přihlásit. Pro současnost z něj můžeme odvodit užitečnou otázku: když říkáme, že hájíme tradici, víme, které její prvky máme na mysli a proč? Samotné slovo může zakrýt velmi rozdílná přání. Někdo jím označuje péči o paměť, jiný nárok na poslušnost. Vlastní přihlášení k tradici získává váhu teprve tehdy, když dokážeme popsat, co chceme zachovat, a přijmout odpovědnost za následky této volby.

Hranice moderního použití je ovšem zřetelná. Nemůžeme doporučit převzetí celého společenského uspořádání Zhou jen proto, že se k němu textem zachovaný Konfucius hlásí. Přijetí inspirace vyžaduje výběr a kritiku. Způsob, jakým se lidé učí spolu jednat, může být cenný, aniž bychom přijímali dědičná privilegia nebo omezení, která jejich dobu provázela. Historická věrnost znamená tento rozdíl přiznat; neznamená vynutit si na dnešním čtenáři souhlas.

Když starý řád přestává stačit

Konfuciův život se odehrával v období Jar a podzimů, tedy v době politického rozdělení a soupeření regionálních států. Kořeny tohoto prostředí sahaly ke krizi moci Zhou na konci osmého století před naším letopočtem. Období Jar a podzimů proto nelze chápat jako neměnnou kulisu, v níž se pouze střídají jména vládců. Měnil se vztah mezi uznávaným středem a skutečnou schopností řídit dění.[9]

Pro člověka, který hledá pravidla správného jednání, je podobné napětí mimořádně závažné. Jestliže titul a skutečnost přestávají odpovídat jeden druhému, vzniká nejistota, co od lidí vůbec očekávat. Nejde pouze o slovní problém. Podřízený může plnit povinnosti, zatímco nadřízený zanedbává své; rodová prestiž může přežívat jednání, které její mravní nárok oslabuje. Tato formulace je naším výkladovým vodítkem, nikoli pokusem přečíst Konfuciovy soukromé pocity. Pomáhá však pochopit, proč se otázky osobního charakteru a veřejného pořádku v Hovorech tolik dotýkají.

Neměli bychom si zároveň vyrobit příliš jednoduchý příběh o dobrém počátku a špatném úpadku. Minulost, kterou pozdější myslitel chválí, může být také vybraným měřítkem, vůči němuž kritizuje přítomnost. Z toho ještě neplyne, že dřívější společnost žila bez násilí a sporů. Ideál řádu a dějiny jeho uskutečňování jsou dvě odlišné věci. Kdybychom je sloučili, ztratili bychom možnost porozumět jak Konfuciovu obdivu, tak omezením tohoto obdivu.

Učit se minulosti, aby vzniklo něco nového

Zdánlivě nenápadná věta z druhé knihy Hovorů nám nabízí způsob, jak se k minulosti vracet, aniž bychom z ní dělali nehybnou zásobu odpovědí. Také ona stojí bez podrobné vyprávěné situace. Není správné vymýšlet jí konkrétní školní hodinu nebo žáka, kterému byla údajně určena.

RADA Č. 03 — VRACEJ SE KE ZNÁMÉMU S NOVOU OTÁZKOU

子曰：「溫故而知新，可以為師矣。」

PINYIN Zǐ yuē: „Wēn gù ér zhī xīn, kě yǐ wéi shī yǐ.“

ČESKÝ PŘEKLAD Mistr pravil: „Kdo si oživuje to, co už zná, a poznává nové, může být učitelem.“

PRAMEN Lunyu 2.11, 為政 — Wéi zhèng.

溫 — wēn zde vyjadřuje obnovování či oživování, 故 — gù to, co je již známé nebo staré, 新 — xīn nové. Překlad musí rozhodnout, jak těsně obě části věty spojí. Naše česká verze zachovává souřadné „a“; výklad „znovu promýšlet známé, a tím získávat nové porozumění“ zdůrazňuje jejich vnitřní souvislost. K této souvislosti se vracela i pozdější komentátorská tradice. Samotná věta však není moderní teorií výzkumu ani popisem konkrétní vyučovací metody.[10]

Pro naše čtení má přesto bezprostřední význam. Vrátíme-li se později k nádobě, nápisu nebo zdánlivě prostému pravidlu obřadu, můžeme v nich uvidět něco, co při prvním setkání uniklo: vztah mezi pamětí a postavením, mezi formou a důvěrou, mezi zděděným jazykem a vlastním rozhodnutím. Takové poznání nevzniká tím, že předmětům přisoudíme libovolný význam. Vzniká tím, že se naučíme klást přesnější otázky a respektovat, co doklady dovolují odpovědět.

V dnešním životě může tato rada znamenat návrat k pracovní zkušenosti, přečtené knize nebo vlastnímu omylu s otázkou, kterou jsme dříve neuměli položit. Pouhé opakování stejného úsudku však nové porozumění nezaručuje. A zkušenost, z níž se učíme, nás sama neopravňuje učit cokoli: stále potřebujeme znalost oboru, kontrolu závěrů a schopnost připustit opravu. Tato omezení připojujeme my, protože starověkou inspiraci používáme v jiných podmínkách. Nejsou překladem dalších slov ukrytých mezi znaky.

Čína před Konfuciem tak přestává být pouhou předehrou k narození velkého muže. Je světem, který mu poskytl předměty, příběhy a způsoby jednání, z nichž mohl myslet; zároveň mu odkázal rozpory, na něž musel odpovídat. Bronzová nádoba, rodová paměť, královský titul i představa Nebes tu mají své místo, ale žádná z těchto věcí sama nezaručuje dobrý život. Když se nyní přesuneme do státu Lu, nebudeme hledat dítě, které se už narodilo se všemi odpověďmi. Budeme hledat prostředí, v němž se člověk mohl naučit pokládat otázky, které jeho vlastní dobu přežily.

PRAMENY A KOMENTÁŘE

Poznámky ke kapitole 1

1. Department of Asian Art, „Shang and Zhou Dynasties: The Bronze Age of China“, The Metropolitan Museum of Art, říjen 2004, úvodní výklad o rituálu a bronzech. https://www.metmuseum.org/essays/shang-and-zhou-dynasties-the-bronze-age-of-china. Nejde o tvrzení o jednom konkrétním obřadu ani o rekonstrukci scény. zpět

2. Tamtéž, chronologický přehled Zhou a sjednocení Qin. Souhrnná označení „Čína“ a „stát“ používáme analyticky; neztotožňujeme je s hranicemi a institucemi moderní Čínské lidové republiky. Text záměrně nepřebírá katalogové označení vládce Zhou jako „císaře“. zpět

3. Tamtéž, Shang a Anyang; Li Feng, Early China: A Social and Cultural History, Cambridge University Press, 2013, kapitoly 4–5 pro další studium. ISBN brožované edice 978-0-521-71981-0. Základní rozdíl mezi věštebnými záznamy Shang a bronzovými nápisy Zhou potvrzuje dostupné autorské shrnutí kapitoly 7, viz pozn. 6. **DOI celé knihy: 10.1017/CBO9781139034395.** zpět

4. Lothar von Falkenhausen, Chinese Society in the Age of Confucius (1000–250 BC): The Archaeological Evidence, Los Angeles: Cotsen Institute of Archaeology, UCLA, 2006. ISBN 978-1-931745-31-4. Ověřen vydavatelský popis záběru a metodiky: https://www.ioa.ucla.edu/press/chinese-society. Zde nepřisuzujeme knize konkrétní závěry z neprostudovaných stran. **DOI elektronické knihy: 10.2307/j.ctvdmwwt6.** zpět

5. Jeff Richey, „Confucius“, Internet Encyclopedia of Philosophy, oddíl 3, https://iep.utm.edu/confucius/. K rozdílným významům Nebes v konfuciánské tradici viz heslo „Confucius“, Stanford Encyclopedia of Philosophy, oddíly 2–4. Analogie s moderním mandátem je zde výslovně odmítnuta, nikoli historicky ztotožněna. zpět

6. Li Feng, „The creation of paradigm: Zhou bureaucracy and social institutions“, Early China, kap. 7, s. 139–160. DOI 10.1017/CBO9781139034395.010. Použito veřejně přístupné autorské shrnutí, které výslovně vypočítává tematický rozsah bronzových nápisů; uvedené stránky jsou rozsah kapitoly, nikoli rozsah citovaného shrnutí. zpět

7. Primární prameny: Lunyu 3.1–4 a 3.19. Čínské znění porovnáno v digitálních přepisech Project Gutenberg 23839, 馬來西亞孔學研究會 a Wikisource, 八佾第三. Jde o doklad témat Hovorů, nikoli o důkaz, že všechny jejich scény lze přesně datovat. zpět

8. Primární pramen: Lunyu 3.14. Znění shodné v PG 23839 a Wikisource, revize oldid=2200702; vyhledávací výpis Chinese Text Project potvrzuje začátek. https://zh.wikisource.org/zh-hant/論語/八佾第三. Pozdější komentář Zhu Xi, Lunyu jizhu, 八佾第三, vysvětluje pohled k obřadům obou dynastií a jejich úpravy: https://ctext.org/si-shu-zhang-ju-ji-zhu/ba-yi-di-san. Nejde o autorskou knihu Konfucia. Vlastní překlad a výklad. zpět

9. Jeff Richey, „Confucius“, Internet Encyclopedia of Philosophy, oddíl 1, https://iep.utm.edu/confucius/; srov. periodizační přehled v Met, „Shang and Zhou Dynasties“. Li Feng používá v názvu kapitoly 8 rozpětí Jar a podzimů 770–481 př. n. l.; Met uvádí 770–přibližně 476 př. n. l. Rozdíl je otázkou periodizace. Nepředstíráme jeden univerzální koncový letopočet. Přesnější rozbor přinese kap. 2. zpět

Vydavatelský tým

Konfucius

Vedení a spoluautoři

Autor a vydavatel: Radim Kaufmann

Šéfredaktor: Radim Kaufmann

Spoluautoři: Claire Whitaker, Spencer Reed, Julian Hartwell, Tessa Monroe, Gavin Rhodes, Naomi Fletcher, Wesley Porter

Redakce

Vedoucí redakčního provozu: Erin Caldwell

Akviziční redaktor: Camille Foster

Vedoucí knižní řady: Audrey Nolan

Odpovědný redaktor titulu: Owen Barrett

Vedoucí rubriky: Marissa Cole

Koncepční redaktor: Nora Callahan

Stylistický redaktor: Lydia Shaw

Jazykový redaktor: Maya Chen

Jazykový korektor: Leah Winters

Odborné zpracování a výuka

Rešeršér: Priya Bennett

Ověřovatel faktů: Isaac Merritt

Překladatel: Daniel Kim

Zpracovatel rejstříku: Cora Delaney

Odborný recenzent: Elena Sandoval

Technický redaktor: Andre Wallace

Obrazová podoba

Výtvarný ředitel: Vera Hollander

Knižní grafik: Jasper Vaughn

Grafik knižních obálek: Roman Blake

Obrazový redaktor: Celeste Rowan

Ilustrátor: Hazel Corbin

Sazba a výroba

Sazeč: Fiona Ashby

Vedoucí výroby: Meredith Sutton

Specialista na elektronické knihy: Devin Cho

Práva, propagace a distribuce

Manažer práv a licencí: Tara Mendoza

Kaufmann Creative AI Studio©

Kreativní ředitel studia: Nolan Pierce

Výtvarnice návrhů obálek a scén: Ivy Carver

Ilustrátorka výukových materiálů: Lucia Vega

Specialista na retuš a obrazovou postprodukci: Felix Archer

Původní ilustrace a výtvarná koncepce © Kaufmann Creative AI Studio. Autorské údaje a licence převzatých fotografií, reprodukcí a dalších děl zůstávají uvedeny u příslušných děl a v obrazových kreditech této knihy.

Tým vydavatelství

Doplněná tiráž · 17. listopadu 2026